

Mukayyet Akıl ve Mutlak Hakikatlar

Cenâb-ı Hak, *mekândan münezzehtir*. Zira, mekânın hâlikı O'dur ve mekânla -hâşâ- kayıtlanamaz. Akıl, ancak bu hakikatlarla mutmain olur. Bunu akli almayanlar bir an için bu hakikatın zıddını düşünseler, akıllarının o zaman durduğunu ve bâtil bir yola girdiklerini görürler. **Şöyle ki:**

Cenâb-ı Hakk'a -hâşâ- mekân isnad edildiğinde şöyle bir soru hatıra gelir: *Bu mekân ezeli mi, yoksa mahlûk mu? Mekân mahlûk olduğuna göre, bu mekân hakedilmeden önce O **Hâlik-ı Küllî Şey** hangi mekânda idi?*

Aynı şekilde, Cenâb-ı Hakk'ın ezeliyetini akli almayan insan da, bir an için bu hakikatın zıddına nazar etse, büyük bir bataklığa düşecektir. Evveli olan şey ancak mahlûk olduğundan, müstakim bir aklın alacağı tek şey, hakikatın ta kendisi olan "**Sâniin ezeliyeti**"dir.

Yukarıda zikredilen meseleler, hakikatı izhar makamındadır. Meselenin mahiyeti ise, ayrı bir husus ve ancak Allahü Azîmüştân'ın bileceği bir keyfiyettir. Bizim dar aklımız bunu anlamaktan kâsır ve ihâtadan âcizdir. Zira, insan aklını kullanarak, ruhun beden içinde bulunma ve tasarruf etme keyfiyetini de anlamıyor. Hattâ akıl kendisinin ne olduğunu, nasıl bir mahlûk olduğunu ve nerede ve nasıl bulunduğunu da bilememektedir. Bu hâl, kendisinden habersiz bir divânenin padişahın tasarrufatını anlamaya çalışmasından daha ahmakâne bir vaziyettir.

İnsan, kendisini bu tip vartalara düşüren bir desise-i şeytaniye ile haddinden çok tecâvüz ederek, imanî hakikatları anlamakta kendisini ölçü ittihaz ediyor. Bu mânevî hastalığa müptelâ olan insan meleklerle iman hususunda, yıldızların, meleklerin meskeni ve mescidi olduğunu düşündüğünden, kendisini hayâlen yıldızlara götürüyor ve orada kendisinin yaşayamadığını görünce "*O hâlde buralarda melekler de yaşayamaz.*" diye ahmakâne bir hüküm veriyor. Halbuki o şahıs kendisini denize attığında da yaşayamayıp boğulacaktır.

Bununla beraber Cenâb-ı Hak, denizlerde öyle bir mahlûk nev'i yaratmıştır ki, onlar da havaya çıktıklarında boğuluyorlar. Hiç balık görmeyen bir kimseye bunu anlatsanız, eğer o şahıs aklına güvenen biri ise, bu hakikatı derhal inkâr edecektir.

Yukarıdaki kaziye, sahibini birçok hurafelere daha götürür. **Şöyle ki:**

Bu hâlde tavuğun yumurta yapmaması, arının bal imal etmemesi ve sineklerin de uçmaması lâzım geliyor. Zira, insan bunların hiçbirini yapamamaktadır.

Aynı şekilde, âhirette yeniden dirilmeye akli ermeyen insan da bu azîm dirilme işini kendisinin yapacağını tevehhüm etmekte ve ölüp kabirde çürüdükten sonra nasıl

dirileceğini anlayamamaktadır. Halbuki o şahıs kendisi dirilmeyecek, belki diriltilecektir. *“Uyku, ölümün küçük kardeşidir.”* kaidesine, uyanmak da dirilmenin bir küçük misâli oluyor.

Kendi iradesiyle, uyuma ve uyanma gibi cüz’î bir fiile kudreti yetmeyen bu âciz insanın, haşir mevzuunda çok dikkatli konuşması ve haddini tecavüz etmemesi icabeder.

Diğer meseleler de bunlara kıyas edilebilir.